

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Sijoitetun lapsen oikeus erityiseen suojeluun on hyvä ja kannatettava lisäys. Sijoitettu lapsi on erityisen heikossa asemassa ja oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja suojeluun tulee olla selkeästi lain viritys. Sijoitetun lapsen hoito-, kasvatus- ja kuntoutustyön lähtökohtana tulee aina olla yksilölliset tarpeet sekä lapsen osallisuuden varmentaminen. Tasapainoisen kehityksen tukeminen ja erityinen suojelu tulisi myös perustua myönteiseen kasvatuseriaatteeseen, jossa lapsen ja perheen kanssa työskennellään vahvuusperustaisesti positiivisen vuorovaikutuksen keinoin. Tämän tulisi aina olla ensisijaista kasvatuksellisiin rajaamistilanteisiin, kuten myös rajoitustoimenpiteisiin nähden. On hyvin tärkeää, että pykälässä mainitaan selvästi myös se, että lapsen hoito, kasvatus, valvonta ja huolenpito eivät saa olla lasta alistavia tai muulla tavoin hänen ihmisarvoaan loukkaavia.

Kasvatukselliset rajaamistilanteet ovat tarpeen ja kannatettavia, ne varmistavat sijaishuollon tavoitteen toteutumista paremmin, kuin samat toimenpiteet rajoituspäätöksinä. Selkeyden kannalta hyvä kasvatus ja erityinen suojelu olisi hyvä erottaa kasvatuksellisista rajaamistilanteista ja niiden avaamisesta. Kasvatukselliset rajaamistilanteet ovat tarpeen mutta niiden käyttöön voi arjessa liittyä tulkintavaikeuksia, jollei avata riittävän konkreettisesti mitä niillä tarkoitetaan.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Ehdotetut lisäykset jättävät kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden välisen rajan vielä tulkinnanvaraiseksi. Kasvatuksellisten keinojen soveltamistilanteet tulisi määritellä riittävän konkreettisesti, jotta arjessa ei synny käytäntöjä, joissa kasvatuksellisina käytäntöinä perustellaan perusoikeuksiin puuttumista. Samoin tulisi selkeyttää kasvatuksellisten keinojen edellytysten täyttyminen suhteessa 11 luvun rajoitustoimenpiteisiin.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Hybridiyksiköiden velvoittavuus jää esityksessä toteutumatta, suositus ei todennäköisesti vahvista palvelun toteutumista, kuten ei tähänkään mennessä. Ehdotettujen hybridiyksiköiden osalta jää erittäin epäselväksi mikä on sijoittaja hyvinvointialueen, sijaishuoltopaikan sekä sijaintihyvinvointialueen keskinäinen työn- ja vastuunjako. Hyvinvointialueen velvollisuutta yhteensovittaa lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon palvelut tulisi korostaa ja vahvistaa, mutta velvollisuutta ei tule kohdentaa koskemaan vain esitettyjä hybridiyksiköitä. Yhteensovittamisen velvoittavuutta tarvitaan kaikissa palvelumuodoissa ja palvelutasoilla. Lasten- ja nuorten psykiatristen palveluiden saatavuus ja yhteistoiminta tulisi varmistaa velvoittavana kaikkiin sijaishuoltopaikkoihin, lapsen hoidon tarpeen mukaisesti. Tämä mahdollistaisi parhaiten ja kustannustehokkaimmin lapsen tarkoituksenmukaisen sijaishuollon ja kuntoutuksen toteuttamisen lapselle tutussa kasvuympäristössä. Tällä välttyttäisiin myös turhilta sijaishuoltopaikan muutoksilta ja sen tuomilta haittavaikutuksilta lapsen hyvinvointiin.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Suljettu kuntouttava laitospalvelu on voimakkaasti perusoikeuksia rajaava ja sen suhde kriminaalihuoltoon jää epäselväksi. Toistaiseksi voimassa oleva sijoituspäätös jättää paljon sosiaalityöntekijän harkintaan, mikä edellyttää tiivistä yhteistyötä ja lapsen asioihin perehtyneisyyttä ja voi olla lapsen oikeusturvan kannalta haastava toteuttaa käytännössä. Minkä ikäisiä lapsia suljettuun kuntouttavaan laitospalveluun on mahdollista sijoittaa, alle 12-vuotiaille tällaisen ei pitäisi olla mahdollinen sijoituspaikka.

Mikäli suljetusta kuntouttavasta palvelusta säädetään, olisi varmistettava, että sinne ohjautuu vain siitä palvelusta hyötyviä lapsia, vain siksi aika, kun suljettu palvelu on tarpeen. Samoin tulisi varmistaa, että suljetussa laitospalvelussa on tarkoituksenmukainen lapsen hyvinvointia ja tilannetta edistävä kuntouttava työskentely ja lapsen tilannetta ja palvelun tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Samoin tulee selkeyttää EVA -yksikön ja NEVA- osaston suhde suljettuun kuntouttavaan palveluun.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Suljetun laitoksen henkilöstössä on oltava käytettävissä- ilmaisu on melko tulkinnanvarainen. Mitä se tarkoittaa käytännössä, miten varmistetaan ko henkilöstön tosiasiallinen osallistuminen lasten vaativaan hoitoon, kasvatukseen ja kuntoutukseen? Vaativassa sijaishuollossa korostuu lapsen kuntouttaminen, perusoikeuksien vahvan rajaamisen rinnalla. Kuntoutuksen sisältö ja tarkoitus olisi hyvä tuoda esiin, jolloin se tasapainottaisi suljetun laitoksen rajaamistarkoitusta. Turvallisuushenkilöstön koulutus lasten sijaishuoltoon tulisi olla edellytys sekä selkeämpi määrittäminen millaista voimankäyttöä tämä henkilöstö voi käyttää suljetussa laitospalvelussa.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Asiakassuunnitelman tarkistaminen neljän kuukauden välein on jokaisen kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen etu ja tarpeellinen täsmennys lapsen edun mukaisen sijaishuollon toteuttamiseksi.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Erityisen huolenpidon jakson, suljetun laitoksen ja terveydenhuollon palvelujen tarve voi olla hanka erottaa mistä lapsi ensisijaisesti hyötyisi. Usein on tilanteita, joissa on vaikea tai mahdotontakaan

arvioida suljetun kuntoutuksen tarpeen kestoa etukäteen. Tämä on kuitenkin sosiaalityöntekijän arvioon perustuvaa mutta laitoksen henkilöstöllä on merkittävä rooli tuottaa näkemyksiä ja perusteluja lapsen tilanteesta, jos jo sijaishuollossa olevan lapsen kohdalla arvioidaan suljetun laitospalvelun tarvetta. Mahdollistaako esitetty palvelu, että suljettu yksikkö valitaan lapselle varmuuden vuoksi tai vaihtoehtoisesti kokeillaan ensin EHOa ja sitten päädytään suljettuun yksikköön, jolloin lapsen tilannetta ja hyvinvointia heikennetään edelleen muuttuvilla sijaishuoltopaikoilla. Olisiko selkeämpää, että erityisen huolenpidon jaksoja kehitettäisiin niin, että ne vastaisivat pidempiaikaiseen tarpeeseen tarvittaessa.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Erityisen huolenpidon jakson pidentäminen on tarkoituksenmukaista ja kannatettavaa. Sijaishuoltopaikan irtisanominen erityisen huolenpidon jakson ajalle tulisi aina perustua lapsen edun arviointiin, eikä päätöstä pitäisi tehdä kustannusnäkökulmasta. Erityisen huolenpidon järjestäminen lapsen nykyisessä sijaishuoltopaikassa on myös hyvä ja kannatettava uudistus ja sitä pitäisi aina arvioida ensisijaisesti suhteessa sijaishuoltopaikan muutokseen. Mikäli erityisen huolenpidon jakso järjestetään nykyisessä sijaishuoltopaikassa, parantaisi se erityisen huolenpidon jaksojen saatavuutta lapsille mutta tällöin olisi jakson aikainen erityisosaaminen ja henkilöstöresurssointi määriteltävä selkeästi.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Esitys kiireellisistä tilanteista ja rajoituksesta tuntemattomaan/yksilöimättömään tahoon on kannatettava ja tarkoituksenmukaista sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi. Pykälässä olisi hyvä huomioida, että rajoituksen yhteydessä yhteydenpidon mahdollistaminen muihin läheisiin ja tärkeisiin ihmisiin varmistetaan.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Kameravalvonta yleisissä tiloissa voi olla joissakin tilanteissa tarpeen mutta sen ei tulisi olla automaatio lastensuojelun laitousyksiköissä. Kameravalvonta vähentää yksikön kodinomaisuutta ja heikentää lasten yksityisyydensuojaa, joten perustelut sen käyttöön tulisi olla selkeät ja tarkkarajaiset. Kameravalvonta voisi olla perusteltua lääkehoitohuoneessa tai eristämistilassa sekä mahdollisessa suljetussa laitospalvelussa ja/tai erityistä huolenpitoa järjestävissä yksiköissä.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Aineiden ja esineiden poisottaminen tilanteissa, joissa lapsi ei vapaaehtoisesti suostu niitä luovuttamaan, on tarpeen, jotta voidaan varmistua kaikkien turvallisuudesta yksikössä. Välttämätön voimankäyttö tulisi konkretisoida ja sen ero kiinnipitoon pitäisi selkeyttää. Voimankäytön viimesijaisuutta tulisi korostaa ja siitä laadittava selvitys on kannatettava.

Puhelinten ja älylaitteiden poisottamisen suhde yhteydenpidon rajoittamiseen tulee selkeyttää. Tämänhetkinen ohjaus vaihtelee eri viranomaisilla.

66 § Henkilöntarkastus

Voimankäytön viimesijaisuutta on hyvä vahvistaa ja selkeyttää, ettei tarkastukset voi olla automaatiokäytäntöjä. Pykälässä olisi hyvä tarkentaa miten toimitaan, jos lapsi kieltäytyy henkilöntarkastuksesta. Metallinpaljastimen käytön mahdollistaminen on kannatettavaa.

66 a § Henkilönkatsastus

Kannatettavaa

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Kannatettavaa.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Kannatettava muutos ja turvallisen kiinnipidon toteuttamisen velvoittavuus olisi tärkeää. Välttämättömän voimankäytön määrittäminen selkeämmin olisi tarpeellista.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Lapsen kiinnipitäminen luvatta laitoksesta poistumisen estämiseksi on tarpeellinen lisäys mutta voisi olla hyvä tarkentaa perusteluihin käytännön esimerkkejä millaisissa tilanteissa kiinnipitäminen on perusteltua.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Kannatettavat muutokset.

69 b § Lapsen kiinniotto

Lapsen kiinniottoon julkisella paikalla liittyy isoja riskejä, joten tilanteet ja toimintatavat tulisi olla hyvin konkreettisesti avattu perustelutekstissä. Oikeus mennä yksityisasuntoon lapsen kiinniottamiseksi voisi olla tarpeen joissakin, turvallisiksi arvioiduissa, tilanteissa olla tarpeen mutta tilanteisiin liittyy isoja turvallisuusriskejä sekä mahdollisuus, ettei tilanteisiin saada edes nykyisen veroisesti viranomaisapua poliisilta.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Kannatettavaa.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Virka-apun tekeminen suoraan lastensuojelulaitoksesta on erittäin tärkeä lisäys ja nopeuttaa tilanteiden hoitamista.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuutoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuutoiset huomiot kohdasta 7.

Kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä on tarpeen selkeyttää ja siihen esityksessä on hyviä ehdotuksia. Näitä on kuitenkin tarve edelleen selkeyttää ja konkretisoida pykälä- tai vähintäänkin perusteluteksteissä. Lakiin liittyvä soveltamisohje sekä tarkoituksenmukaiset koulutukset tulee varmistaa riittävään kattavana kaikille palveluntuottajille.

8. Vapaamuutoiset huomiot koko esityksestä.

-

Nyman-Jokinen Helena
Sospro Oy